

Szatmári Emília*

Sárospatak

Kenessey Béla (1858–1918)

Életrajza

Kenesei Kenessey Béla 1858. szeptember 14-én született Szegeden, régi magyar nemesi családban. Apja Kenessey Albert hajóskapitány, 1848-as honvéd százados, magyar királyi vasúti és hajózási főfelügyelő, a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja.

A református egyház sok világi tisztségviselőjét találjuk apai ősei között: főgondnokokat, egyházmegyei gondnokokat, tanácsbírákat. Egyik felmenője Kenessey István, a Dunántúli Református Egyházkerület első főgondnoka volt. Ő eszközölte ki az 1728–1730-as országgyűlésen III. Károlytól, hogy a protestáns országgyűlési követeket ne kötelezzék decretalis esküre.¹ A korszak egyik legjelentősebb alapítványával szintén ő teremtette meg a Pápai Református Kollégium alapításának és működésének feltételeit 1743-ban.

Anyja Perlaky Ida. A Perlakyak a reformáció korától évszázadokon keresztül voltak szuperintendensek, esperesek vagy világi előjárók a Magyarországi Evangélikus Egyházban. Apjától fegyelmet és kötelességtudatot látott és tanult már kisgyermekkorában, anyjától pedig irodalmi érdeklődést és szépérzékét örökölt.²

Kenessey Béla Budapesten kezdte tanulmányait a református egyház nép- és középiskolaiban. (Apja állomáshelye Szeged után a főváros lett.) 1877-től bölcsészetet tanult, 1878-tól pedig a budapesti református teológia hallgatója lett. Az 1881/82-es tanévet Utrechtben töltötte, illetve Hollandián kívül tanulmányútra ment Angliába és Németországba is.

---

*A Sárospataki Református Kollégium Gimnáziumának tanára, a Sárospataki Református Teológiai Akadémia Egyháztörténeti Tanszékének és Gyakorlati Teológiai Tanszékének óraadó tanára. Az egri Eszterházy Károly Tanárképző Főiskola történelem-művelődésszervező szakán szerezte első diplomáját 1997-ben, majd a Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Karán történelem szakos bölcsész és középiskolai tanári oklevelet kapott 1999-ben. A Sárospataki Református Teológiai Akadémián kitüntetéses oklevéllel végzett 2006-ban. Jelenleg a Debreceni Református Hittudományi Egyetem Doktori Iskolájának hallgatója. Doktori témája: Koncz Sándor teológiai és egyházpolitikai munkássága.

¹ Kenessey Béla. In: *Kolozsvári Lapok*, 1899. június 4., 284–285.

² Kozma Zsolt: Kenessey Béla 1858–1918. In: *Akik jó bizonyosságot nyertek. A Kolozsvári Református Theologia tanárai 1895–1948*. Kolozsvár 1996, 30.

Az 1882/83-as tanév második félévétől már a teológia magántanára. 1884-től segédlelkész Budapesten, egyidejűleg a teológia rendkívüli, majd 1886-tól rendes tanára a héber nyelv és írásmagyarázat, bibliateológia tanszéken.

1891-től a Dunamelléki Egyházkerület lelkészi aljegyzője, 1892-től az Országos Református Egyházi Közalap előadója. Szász Domokos erdélyi püspök és az erdélyi egyházkerület 1895-ben hívta meg a kolozsvári teológia igazgatói székére. Itteni szolgálata alatt „bibliásabb szellemet vitt be a lelkészképzésbe és belterjes belmissziói tevékenységet indított a kolozsvári egyházközségben.”³ Itt ó- és újszövetségi irodalomtörténetet, valamint bibliateológiát tanított.⁴

1899-ben az erdélyi kerület főjegyzője lett. 1901-től konventi tag. Az 1904-es zsinaton a közalapi, adóügyi, lelkészi nyugdíjintézeti törvényjavaslatok előkészítője és előadója. 1908-tól haláláig az erdélyi egyházkerület püspöke. 1914-től rangidős püspökként volt a Konvent elnöke.

Magánéletéről meglehetősen szűkösek a hozzáférhető források. Nehézségek, betegségek, súlyos tragédiák terhelték családi életét. Talán a bajok, a veszteségek miatt nem írt róla. Vagy talán azért, mert neki másról kellett beszélni: egyházáról, nemzetéről, Isten Igéjéről. Ahogy Ravasz László 1918-ban, a néhai püspök felett mondott emlékbeszédében megfogalmazta: *a kálvinista aszkézis azt jelenti, hogy legkíválóbbsjai égő áldozatként tékozzák el ifjúságukat, férfikoruk erejét, öregségük derűjét, családjuk örömeit.*⁵ A családot, a magánszférát mindenkor megelőzte Isten szolgálata és az egyház ügye.

Felesége Vágfalvi Ilona tanítónő volt. Házasságukból négy gyermek született. A legidősebb Sarolta nevű lányuk volt (1887–1944), aki a válaszüti református lelkésznek, Szabó Miklósnak lett a felesége. Második gyermekük Albert (1889–1973) orvosnak tanult és híres sebész lett. Harmadik gyermekük, Kálmán (1890–1966), gyermekparalízis miatt egy életre sánta maradt. Belőle ismert meteorológus, geofizikus, csillagász lett. 1900-ban született Ida-Kornélia, aki mindössze nyolc napot élt. A család életét hamarosan beárnyékolta Vágfalvi Ilona súlyos vesebetegsége. A 42 éves asszony 1900. április 4-én halt meg. A három gyermek nevelésébe ekkor kapcsolódott be a művelt, de nagyon szigorú nagymama, Kenessey Albertné.⁶

Kenessey Béla egész életében szívbetegségben szenvedett, amely idővel mindinkább súlyosbodott, s a család szóbeli közlése szerint legalább két szívinfarktusa lehetett.⁷

Irodalmi munkássága

Már teológus korától, 1879-től állandó munkatársa volt a Ballagi Mór alapította *Protestáns Egyházi és Iskolai Lap*nak. 1889-től a *Magyar Protestáns Irodalmi Társaság* titkára és a *Protestáns Szemle* szerkesztője. 1890-ben kiadásra készítette elő a *Károlyi Emlékkönyvet*. 1892 után a *Protestáns Arvabázi Képes Naptár* szerkesztési munkáit is végezte. Tudományos működése, tanulmányai, értekezései mellett mindezekkel a református és evangélikus egyház uniós törekvéseit is munkálta – gyökereihez és a családi tradícióihoz híven

³ Dr. Kenessey Béla 1858–1918. In: *Protestáns Egyházi és Iskolai Lap*, 1918. január 13. 13–14.

⁴ Kozma Zsolt: *i. m.* 31.

⁵ *Sötétségben világoskodó lámpás. Emlékbeszéd dr. Kenessey Béla erdélyi ref. püspök felett, melyet az Erdélyi Református Egyházkerület 1918. május 4-én tartott gyászünnepélyén elmondott dr. Ravasz László.* Stief Jenő és Társa Könyvnyomdai Műintézete, Kolozsvár 1918, 17.

⁶ Kenessey Kálmán: Az időjárás titkainak nyomában. In: *Rákóczi Hírnívő*. A Rákóczi Szövetség Lapja, 2004. decembere, 14. évf. 3. szám, 15.

⁷ Szóbeli közlés Kenessey Bélától, néhai dr. Kenessey Béla unokájától, 2008. február 27-én.

–, hiszen a két protestáns egyház által közösen szerkesztett, kiadott, finanszírozott sajtótermékekről van szó.

Írásai jelentek meg még a *Középbiskolai Tanáregyesület Közlönyében*, a *Pesti Naplóban*, a *Nemzeti Névelésben*, a *Család és Iskola* című folyóiratban, a *Protestáns Közlönyben*, az erdélyi egyházkerület hivatalos lapjaiban, valamint országos és helyi napilapokban. Előadásait, írásait – a témákon és stíluson túl – olvasottsága, világirodalmi tájékozottsága, tudományossága és lebilincselő, közvetlen, nemesen egyszerű beszéde tette vonzóvá.⁸ (Publikációinak sorát lásd a tanulmány végén.)

Közéleti szereplése

A nemzeti értékek, a magyar nyelv, kultúra tisztelője, védelmezője és harcosa úgy is, mint író, mint tudós, mint református lelkipásztor. Püspökként, egyházipolitikusként, majd a felsőház tagjaként, bekapcsolódva az országos politikába is, vagy éppen civil szervezetek, egyesületek tagjaként, elnökeként egyaránt rendíthetetlenül képviselte és szolgálta a nemzeti kultúra ügyét.

Tagja több jótékonyági szervezetnek. Alapítója az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesületnek, rendes és igazgatósági választmányi tagja az Erdélyi Múzeum Egyletnek, tiszteletbeli elnöke a Mária Dorottya Egylet kolozsvári körének. Az 1908-ban megalakult Kálvin Szövetség lelkész-elnökeként támogatta, felkarolta és propagálta a Szövetség egyháztársadalmi misszióját: az alkoholbetegek vagy az elhagyott gyermekek ügyét, cselédotthonok létesítését, ifjúsági egyesületek létrehozását, a protestáns irodalom terjesztését.⁹ A sepsiszentgyörgyi Székely Mikó Kollégiumnak első főgondnoka.

1909-ben a genfi egyetem díszdoktori címével (*Doctor Honoris Causa*) tüntette ki. 1914-től rangidős püspökként tagja a magyar törvényhozás felsőházának.

IV. Károly megkoronázása alkalmából a Ferenc József-rend nagykeresztje kitüntetésben részesült. Elismerése volt ez annak a munkásságnak, hivatásnak, mellyel „egy ország rész református vallású híveinek lelki vezetését, ethikai gondozását és irányítását a legnagyobb idealizmussal, a legbensőségesebb odaadással, hivatásszeretettel”¹⁰ végezte abban az egyházban, „amely oly mély és szoros kapcsolatban volt mindig a magyarság történetével”.¹¹ Személyében így méltányolta és értékelte a hatalom „azt a nagy nemzeti munkát, amit az erdélyi kálvinista papság évszázadok óta kifejt a haza és a trón védelmére”.¹²

A lelkipásztor

Az Ige emberei, a nagy igehirdetők sötétségben világító lámpások, hiszen zálogul adják a világ világosságát, az Úr Jézus Krisztus dicsőségét. Irányt mutatnak, biztatnak és vigasztalnak annak az erejével, akinek a képében járnak. Kenessey Béla is így volt sötétségben világító lámpás – ezt a képet találta és fejtette ki emlékbeszédében Kenessey Béláról Ravasz László.¹³

⁸ Dr. Kenesei Kenessey Béla erdélyi református püspök. 1858–1918. In: *Székely Nép*, 1918. január 12., 1–2.

⁹ Kozma Zsolt: *i. m.* 33.

¹⁰ Kenessey püspök kitüntetése. Sárospataki Református Kollégium Levéltára (SRKL) Kt. d. 22 839.

¹¹ Uo.

¹² Meghalt dr. Kenesei Kenessey Béla püspök. In: *Ujság*, 1918. január 9., 3.

¹³ *Sötétségben világoskodó lámpás*, 4.

Született igehirdető volt. Akkor volt legfrissebb, legboldogabb és legvidámabb, mikor prédikálhatott. „A református szószéken, ahol annyit szavaltak, ő beszélt”,¹⁴ és nem betanult beszédek recitált. Termékeny igehirdetőnek jellemzi a kortárs, az igehallgató, a szolgatárs igehirdető. Olyan, aki a prédikáció közben is figyel a hallgatóságra, a körülményekre, a közegre.

Igehirdetési jellegüket tekintve tanítások voltak, melyeknek célja az volt, hogy a természeti embert keresztyénné formálja, hogy a lélek számára életirányt mutasson. Bár Kenessey korára nem alkalmazható a textusszerűség mai követelménye, ő elől járt ebben, mivel szerinte a tanítás akkor építő, ha textusszerű. Igehirdetése mindig Krisztus-központú. A liberalizmus évtizedeiben azt vallotta, hogy Jézus nem csupán történeti személy volt,¹⁵ a „keresztyénség lényege nem csupán Jézus tanítása, hanem ő maga, mert minden szava mögött ő maga áll”.¹⁶

Azonban nemcsak a szószékről ismerte híveit, és nem csak onnan nyújtott vigaszt a szűkölködőnek. Közvetlen személyiség volt,¹⁷ megkereshető és megszólítható pásztor, lelkigondozó, ember. Dolgozószobájában, íróasztala mellett is mindig volt jó szava a hozzá segítségért fordulóhoz. Segített mindenkin személyválogatás nélkül. Az igehirdetés, lelkigondozás mellett természetesen mindvégig „tanít, szervez, adminisztrál, ír – a legcsekélyebb fontosságú dolgot is azzal a lelkiismereti szigorúsággal végezve, amivel Urának és Istenének szolgál.”¹⁸

A lelkési hivatást halálosan komolyan gondolta: „csak az szolgálhat az Úrnak, akit az Úr maga hívott el; akinek azonban nincs égi megbízatása, hanem érdekből, tisztátalan kezekkel lóbálja az aranyfüstölőt, azt elnyeli a föld, mint Kórét, Dáthánt és Abirámot”¹⁹. Egyik teológiai tanévnyitó beszédében így figyelmezteti és inti legkomolyabban a hallgatóságot: vigyázzon mindenki, aki számítgatásból, anyagi előnyökért választja a lelkési hivatást. Isten csak annak áldozatát fogadja el, akit ő maga választott ki „főpapjául”. Aki önmaga akarja magához ragadni a „főpapi tisztet”, azt elnyeli a föld.

Ugyanitt mondja el azt is, hogy a lelkési katedrának olyan magasan kell állania, hogy ahhoz fel ne érhessenek a köznapi élet hullámai. Olyan erős hiten és meggyőződéssel kell alapulnia, hogy soha meg ne inogjon.²⁰

Püspökké választása

Bartók György 1907. december 19-én bekövetkezett halálával megüresedett az Erdélyi Református Egyházkerület püspöki széke. 1908. február 18-án, a kolozsvári teológia nagytermében ült össze az a rendkívüli közgyűlés, melynek egyetlen feladata az Erdélyi Református Egyházkerület új püspökének megválasztása volt.

A kerület egyházpolitikusai, lelkési és világi vezetői soha máskor nem látott egyetértésre jutottak az új főpásztor személyét illetően. Az egyedüli jelölt Kenessey Béla főjegyző, püspök-helyettes volt. A kerület sokszor széthúzó erői most egységesen, együtt-

¹⁴ *Sötétségben világoskodó lámpás*, 7–8.

¹⁵ Kozma Zsolt: *i. m.* 41–42.

¹⁶ Kenessey Béla: *A keresztyénség lényege*. Kolozsvár 1901. 5.

¹⁷ *Uo.* 6.

¹⁸ Kenessey Béla. In: *Új Erdélyi Naptár az 1909. évre*. Szerk.: Kupcsayné és Makoldyné. SRKL Kt. d. 22 755.; 140.

¹⁹ *Sötétségben világoskodó lámpás*, 9.

²⁰ A hivatásról. In: *Erdélyi Protestáns Lap*, 1906. szeptember 20., 311–312.

tesen egyházi ébredést, elevenséget és a nemzet szolgálatát várták jelöltjüktől. Benne látták annak lehetőségét, hogy „az egyház egész erejét a nemzeti kultúra érdekében”²¹ mozgásba tudja hozni, és hogy a kerületre addig jellemző „petyhüdséget”²² a csendes bürokratikus munkát, a „tétlenséget”²³ meg tudja és meg is akarja változtatni.

A korabeli erdélyi sajtó meglehetősen sokat foglalkozott a püspökválasztással, annak előzményeivel, körülményeivel. Örömmel adták közre még a világi lapok is, hogy az egyházkerület közvéleménye teljesen egyetért Kenessey személyével, aki „egyenesen rátermett a püspökségre”²⁴ akit méltóvá tesz erre a hivatalra életének kiváló munkássága, egyházáért végzett fáradhatatlan szolgálata és óriási felkészültsége.²⁵

„Komoly készülődések előzték meg a közgyűlést abból a nemes törekvésből, hogy a választás egyhangúságát előre biztosítsák”²⁶ s az egyházmegyékben megtartott jelöléseken a gyülekezetek mindenütt a *generalis notarius* mellett foglaltak állást.

Az egyházkerület főgondnoka, az esperesek, az egyházmegyék gondnokai, teológiai tanárok szignálták azt a körlevelet, melyet a választás előtt Ravasz László fogalmazott meg Kenessey megválasztása érdekében. A levél aláírói szerint „személyes kiválóságai a főpásztori hivatalra egyenesen predesztinálják”²⁷ a jelöltet. Bár örömmel elismerik, hogy nem Kenessey méltó egyedül a püspökségre, hiszen az Anyaszentegyház lelkipásztorai közül „több kiváló egyéniség magaslik ki, akik joggal nyúlhatnak a vezéri pálcá után”²⁸ annak az erős meggyőződésüknek adnak hangot, hogy mégis ő az első az egyenlők között, s ezért méltányos, hogy *primus inter pares* volta hivatalosan is elismertessék. Amint írják: az egyházkerület akkor lesz következetes önmagához, ha beváltja azt, amiről már 8 évvel ezelőtt prediszponált, amikor Kenessey Bélát a főjegyzői székbe ültette, és ez által prezumtív püspökjelöltjének tekintette. Emellett az egy akaratra való jutás meggyőzhet mindenkit arról, hogy az erdélyi reformátusok egységesek, egyek a Lélek ereje által.²⁹

Mindezek után elérkezett a püspökválasztás. A szavazás titkosan történt. A leadott 141 voks mindegyikét Kenessey Béla kapta. A jegyzőkönyvet még aznap felterjesztették jóváhagyásra az uralkodóhoz a vallás- és közoktatási miniszter által.

A korbeli sajtó azonnal és pozitívan tájékoztatott a közgyűlésről, a választás menetről és eredményéről. „Soha magasztosabb és lélekemelőbb választó-közgyűlése nem volt a magyar kálvinizmusnak”³⁰ „... mindenki érezte, hogy itt ez órában Isten szent akarata vezette egységre a lelkeket”³¹ – írták.

Valóban méltóságteljes és impozáns volt a gyűlés és a választás. Nem volt disszonancia, vita, ellenvélemény, hiányoztak az egymásnak törő erők harcai, nemcsak a választás előtt, de azután is. Az egyöntetű és egyértelmű eredmény ismertetése után „az

²¹ A református püspökválasztás. In: *Ellenzék*, 1908. január 9., 1.

²² *Primus inter pares*. In: *Ujság*, 1908. február 6., 1.

²³ Uo.

²⁴ A püspökválasztás előtt. In: *Ujság*, 1908. február 16., 2–3.

²⁵ Uo.

²⁶ Uo.

²⁷ Körlevél, SRKL. Kt. d. 19 770.

²⁸ Uo.

²⁹ Uo.

³⁰ A mi püspökünk. In: *Ujság*, 1908. február 19., 1.

³¹ A mi püspökünk. In: *Vasárnap*, 1908. március 1., 57–58.

emberek valósággal tombolva tapsoltak, éljeneztek percekig. Kenessey püspök látható megindulással hajlongott és köszöntötte az őt üdvözlő éljenezteket.”³²

A *Sárospataki Református Lapok* úgy kommentálja a történeteket, hogy „csak az történt, aminek kellett... igaz érdem méltó megjutalmazása”.³³ Széles körben ismert és elfogadott volt ugyanis az a vélemény, hogy Kenessey Béla személyében olyan ember került püspöki méltóságba, akit hiteles keresztyén embernek ismert mindenki, s aki a krisztusi igazságokat nemcsak hirdeti, de életével, ténykedésével érvényesíti és érvényesíteni is fogja.³⁴ Közügyeket szolgáló, eredményekben gazdag múltú, kiváló tudással felvértezett, kötelességtudó, felelősségteljes személyt találtak, és jutottak teljes összhangra mind a közgyűlés tagjai, mind pedig Erdély reformátusai. „Kenessey Béla főpásztorunkat Erdélyben még ma is személyesen sokan nem ismerik, de azt tudja róla az utolsó földműves ember is, hogy egyházát nagyon szereti, hogy bölcs szívű, alázatos lelkű szolgálja az Úrnak, és igaz lelkiismeretű munkása Isten országa terjesztésének.”³⁵

A szavazás eredményének kihirdetése után Bánffy Dezső főgondnok köszöntötte elsőként a megválasztott püspököt. Saját szavaiban megfogalmazta az egész közösség véleményét is: „úgy hisszük, hogy az erdélyi református egyházkerület megtalálta [...] azon egyházi vezérét, akire szüksége van, aki vallásossága, tudása, egyházi és vallásos érzülete, odaadó buzgalma és szónoki erejénél fogva alkalmas és rátermett arra, hogy ezen egyházkerület élére álljon...”³⁶

Ezt követően az újonnan megválasztott püspök meghirdette programját a közgyűlés előtt: „... az Úr parancsol velem, munkára szólít, és én a munkára felajánlom agyam minden gondolatát, szívem legőszintébb érzéseit s egész énem minden erejét...”³⁷ Kinyilvánította, hogy ő az egyházkerület „egyszerű, igénytelen misszionáriusa”³⁸ akar lenni, Jézus Krisztusnak ama parancsát kívánja teljesíteni, miszerint: „elmenvén prédikáljatok, és ezt mondjátok, elközelített a mennyek országa. Betegeket gyógyítsatok, poklosokat tisztítsatok, halottakat támasszatok, ördögöket űzzetek (Mt 10,7–8).”³⁹

Menni akart, szertejárni a kerület minden gyülekezetébe, minden intézményébe, kapcsolatba lépni más felekezetekkel is. A legnagyobbaktól a legkisebbekig akart menni. Nem azért keresett meg bármely helyet, közösséget, személyt, hogy bíráljon, kárhoztasson, hanem hogy mások hitét erősítse a magából, miközben az övé is erősödik a mások hite által. Azért ment, hogy „egy italt vigyen az élő víznek forrásából, egy-egy üzenetet abból az Evangéliumból, amely Istennek ereje minden hívőnek idvességére”⁴⁰

Beszédében számot vetett továbbá az elődeitől öröklött eredményekkel és az örökséggel járó kötelességekkel is. Ugyanis az őt Erdélybe hívó Szász Domokos püspök szervezte meg a körlelkészségeket, a Teológiai Fakultást, és hozta létre a Szeretetházat. Az előtte hivatalban szolgáló Bartók György püspök pedig rendbe tette a pénzügyeket, precíz és következetes adminisztrációs munkát végzett. Ezek gondozását, konszolidá-

³² Az új erdélyi református püspök. In: *Ujság*, 1908. február 19., 2–4.

³³ Kenessey Béla. In: *Sárospataki Református Lapok*, 1908. február 23., 73–74.

³⁴ Kenessey Béla erdélyi református püspök. In: *Vasárnap*, 1908. március 1., 56.

³⁵ A mi püspökünk In: *Vasárnap*, 1908. március 1., 57–58.

³⁶ Az erdélyi református egyház püspök-választó közgyűlése. In: *Ellenzék*, 1908. február 18., 2–3.

³⁷ Uo.

³⁸ Uo.

³⁹ Uo.

⁴⁰ Uo.

lását is kötelességének tekinti püspökként. Tehát misszionárius és számadó kíván lenni egyszerre.

Vallási toleranciát is hirdet: „a felekezeti harc tisztán csak negatívum, míg az Evangélium a legfelségesebb pozitívum. A felekezetieskedés mindig vallástalan, mindig hitetlen.”⁴¹ Hirdeti, hogy „...nem azokat a dolgokat kell keresni, melyek elválasztanak, hanem azokat, melyek egyesítenek.”⁴² Jelszavai a bizalom és őszinteség. Ezt ígéri, és ezt kéri is. A figyelmeztető, intő szót is szívösen veszi, sőt igényli, és ígéri, hogy alázatos lesz azokkal szemben; „...mert semmit nem teendek rossz akaratból, legfeljebb gyarlóságból”.⁴³

1908. április 7-én, egy újabb rendkívüli közgyűlésen iktatták be tisztebe. Ez alkalommal Baksay Sándor dunamelléki püspök hirdette az Igét a Jel 3,7–8,11 alapján a kolozsvári Farkas utcai templomban. Felidézte Kenessey addigi életútját és hitben járását gyermekségétől kezdve, és elsőként áldotta meg az új püspököt: „megáldunk a te első szereteted, a dunamelléki egyházkerület, annak főiskolája nevében, és azok nevében, kik már nincsenek, és azok nevében, akiknek lábainál ültél, oldalukon szolgáltál egykor, Mi Fiunk!”⁴⁴

Minden kor emberének jó hinni, még jobb látni, amit a publicista látott és megfogalmazott a történetek kapcsán, miszerint „mégiscsak kifizetődik a becsületes munka, a felebaráti szeretet és mások idvességéért, boldogságáért a lemondás és türelem. Ez a mai események konsekvenciája.”⁴⁵

Püspöki szolgálata

Kenessey Béla püspöki szolgálata alatt – a vele szemben támasztott várakozásoknak megfelelően – „sokat mélyült az egyházi élet”.⁴⁶ Saját maga a püspöki szolgálatot, feladatokat a következőkben határozta meg: „Augustinus egykor azt mondta volt, hogy ’püspökség kötelesség’, és Kálvin János ez augustinusi nyilatkozatot akként kommentálja, hogy a ’régí zsinatok a püspökök kötelességét abban határozták meg, hogy az Ige prédikálásával meg kell elégíteniök a népet, ki kell szolgáltatniök a sákramentumokat, a papi rendet s a népet meg kell őrizniök a szent tudományban, és kötelessége a püspököknek, hogy e feladattól el ne tántorodjék, s a század minden szentségtelen dolgába el ne merüljön’. Ezt az intést igyekeztem szem előtt tartani...”⁴⁷

Mint „misszionárius püspök” a belmissziót, az egyház evangelizáló misszióját nem egyletekkel, egyes közösségek létrehozásával és azok munkája által képzelte el, hanem a történelmi egyház megreformálásával, azaz a régi, az eredeti állapothoz való visszatérésével; „a történelmileg kialakult, megpatinásodott *high church* átlekesítésével. Semminek sem volt olyan ellensége, mint a mezítlábas prófécianak, és semminek sem volt olyan lelkes csodálója, megsóhajtója, mint a régi fejedelmi egyháznak. [...] ...az egyház meglekesítését csak a restauráció formájában képzei el.”⁴⁸

⁴¹ Az erdélyi református egyház püspökválasztó közgyűlése. In: *Ellenzék*, 1908. február 18., 2–3.

⁴² Majláth püspök Kenessey püspöknél. In: *Keresztények Lapja*, 1908. április 15., 1.

⁴³ Az erdélyi református egyház püspökválasztó közgyűlése. In: *Ellenzék*, 1908. február 18., 2–3.

⁴⁴ Kenessey püspök beiktatása. In: *Kolozsvári Friss Újság*, 1908. április 9., 1–3.

⁴⁵ Uo.

⁴⁶ Meghalt dr. Kenessey Béla püspök. In: *Újság* 1918. január 9., 3.

⁴⁷ SRKL Kt. d. 22 761.

⁴⁸ *Sötéttségben világoskodó lámpás*, 12.

Az „állandóan megújítandó” reformátori tételt vallva nem csak a belmisszióról, de általában az egyház lényegéről, működéséről, szerepéről, szolgálatáról is e szellemben gondolkodott. „A mi egész egyházi munkánk nem egyéb, mint a restaurálás szakértő műve. A mi egyházunknak nem kell új fundamentum, mert amelyre ez felépítettet, az örök, mert Jézus Krisztus tegnap és ma ugyanaz és mindörökké ugyanaz léssen.”⁴⁹

A missziói munka a gyakorlatban azt is jelentette – amiképpen programjában meghirdette –, hogy beutazta egész kerületét: meglátogatta a gyülekezeteket és az intézményeket. Amerre csak megfordult, az emberek túláradó tiszteletével, meleg, lelkes ünneplésével találkozott; útját virágokkal hintették be, s az őszinte szeretet megszámlálhatatlan jelével halmozták el.

Székelyudvarhelyi útjáról így írt a világi sajtó: „Útjában a főpásztort úgy itt, mint künn a vármegyében, ahol keresztül jött, határtalan lelkesedéssel és szeretettel fogadták. Az egyszerű székely nép papjai vezetése alatt tömegesen sereglett ki a vasúti állomásra, hogy lássa és hallja a szeretett jó pásztort. Székelyudvarhely város polgársága hasonló lelkesedéssel és osztatlan örömmel fogadta. Az egyes céhek zászlóik alatt várták, s felekezeti különbség nélkül kiáltották: Isten hozta! Így van ez jól. A tiszteletnek és szeretetnek ez a megnyilatkozása, kétségkívül a népszerű főpásztornak, Kenessey Bélának szólott; de egy percig sem szabad felednünk, hogy Kenessey Béla nem magát jött ünnepeltetni. Puritán gondolkozása, keresztyéni egyszerűsége, krisztusi alázatossága ezt határozottan visszautasítaná, aminthogy ennek beszédeiben kifejezést is adott. Kenessey Béla személyében a kálvinizmus felemelő eszméi, örök igazságai inkarnálódva vannak. Vallásos hite, keresztyéni buzgósága, szelídsége, alázatossága, személyválogatást nem ismerő emberszeretete valósággal az apostoli korra emlékeztet. És nála ez nem külsőség, nem üres jelszó, hanem élő valóság, lelki szükség, mely nélkül egy percig se tud élni. Híveinek lelkébe is, amerre csak jár, ezt az erős, tiszta, keresztyéni hitet akarja beplántálni, mert ebben látja a családi boldogságnak, a munkásságnak, a társadalmi békének és a haza nagyságának is egyedüli és romolhatatlan alapját.”⁵⁰

A belmisszió mellett a másik égető kérdés, amivel egész életében, püspöksége idején pedig egyházpolitikusként különösen is foglalkozott, foglalkoznia kellett, az a magyarság helyzetének kérdése, a nemzeti ügy volt. Úgy is mondhatjuk, hogy az evangelizálás mellett a prófétálás lelki adományát is kapta és érvényesítette. Az Ószövetség prófétáihoz hasonlóan más volt, mint népe: Isten parancsát belső igénnyé tette. Az erdélyi közállapotokat szent elégedetlenséggel ostorozta: a román asszimilációt, az egykezést, a székely tradicionalizmust, melyek a református egyházat és a magyar népet végveszélybe sodorják.⁵¹ Bár az aktuálpolitikát távol kívánta tartani az egyháztól, mert szerinte nem engedhető meg, hogy pártpolitikai hullámok becsapjanak az egyházba; a magyarság sorskérdéseiről, a nemzeti értékekről sokat és sokszor írt, beszélt, gondolkodott.

Kenessey a magyarság kiválasztott voltát, uralkodó helyzetét és küldetését vallotta. A 19. század elején alakult ki az nézet, hogy az ember antropológiai sajátosságai szorosan összefüggnek a mentális-kulturális sajátosságokkal, valamint hogy csak az ugyanazon „fajhoz” tartozó emberek tartozhatnak ugyanazon kulturális tradícióhoz. Mindez összekapcsolódott az erősödő nacionalizmussal, a nemzet organikus koncepciójával. Egyfajta fajvédelem a célja, a magyarság helyzetének megerősítése, biztosítása a Kár-

⁴⁹ 1911. évi közgyűlési jkv. In: *Sötétségben világoskodik lámpás*, 13.

⁵⁰ A református püspök megérkezése. In: *Udvarhelyi Híradó*, 1913. május 18., 5.

⁵¹ Kozma Zsolt: *i. m.* 43.

pát-medencében egy olyan történelmi időben, amikor a szellemi és gazdasági vezetés egyre inkább kikerül a nemzet kezéből. Ezt mondja:

„...mert mi magyarok, magasabb faj vagyunk, Istennek különösen választott és kegyelt népe vagyunk, mely népnek olyan tulajdonságokat adott, amiket ha tudnának, és ki akarnának fejteni, akkor bekövetkeznék, hogy egészen új népfajjal ajándékoznánk meg Európát. E lelki és testi fölényen hiába beszélünk hazánkban nemzetiségi kérdésekről, mert itt csak nemzet van, itt még csak ki sem szabad ejteni e szót: nemzetiség. Egy irtózatoss tévedés volt, mikor országos törvényeinkbe is belevitték a nemzetiség kifejezést, hiszen nemzet és csak nemzet vagyunk. Ennek a nemzetnek – én a magam részéről a másik szót sohasem emlegetem – összes erejére feltétlen joga van és meg kell mutatni, hogy csakugyan különbek vagyunk nemcsak jogi és physikai, hanem erkölcsi és szellemi tekintetben is. Takarékosabbak, munkásabbak, s olyan erkölcsi alapon állunk, melyeket ledönteni nem lehet. ...hogy ne említsem a külső szépséget, a magyar fajnak külső megjelenésében mutatkozó kiválóságát, mely minden magyart született úri embernek tüntet fel...”⁵²

Ez a gondolkodás bizonyos fajta zsákutcája volt a magyar eszmetörténetnek, hiszen hatásaiban éppen az ellenkezőjét eredményezte, mint amit elérni szeretett volna: a magyar nemzet megerősödését, politikai nemzetként való egységesülését. A frissen, alig egy évszázada kialakult kisebbségi („nemzetiségi”) identitások ezt egzisztenciális veszélyeztettségként élték meg. Erősítette körükben azokat az irányzatokat, melyek a magyarra, mint represszív nemzetre tekintettek, és saját identitásuk számára ugyanazt „követelték”, mint Kenessey a magyar nemzet számára: önállósulást és függetlenséget. Ugyanakkor ezek a gondolatok nagy hatással voltak a háború után formálódó magyarországi gondolkodásra, különösen a Horthy-korszak idején jelentkező szélsőjobb mozgalmakra, de úgy, hogy Kenesseyvel ellentétben már nem volt meg a felebaráti szeretet, és a másik keresztyéni elfogadásának eszméje.

Azonban hogy ne értsük és magyarázzuk félre Kenesseyt, nézzük tovább, mit mondott a nemzeti példaadásról, a nemzeti megerősödés útjáról:

„Fáy Andrásnak nem az volt a célja, midőn az Első Hazai Takarékpénztárt megalapította s ezáltal példát adott a többiekre is, hogy azokban minél busásabb fizetésű igazgatóságokat tartsanak, és minél nagyobb osztalékokat adjanak. Fáy Andrásnak és a nagy Széchenyinek más lebegett a szemei előtt midőn kimondotta, hogy a magyart először vagyonossá, művelté s végül szabaddá kell tenni. Nekünk a pénzügyi élet terén is különböknök kell lennünk...”⁵³

„Egy olyan nemzedék ült a régi helyébe, mely többé nem ismer hazát, hanem csak hasznot; nem ismer nemzetet, hanem csak társaságot; az ősökben nem az erényeket keresi, hanem az örökséget, s az örökséget nem kötelességek teljesítésére, hanem mulatságra és élvezetre használja. [...] ...a független Magyarország megszületésének nagy ünnepe csak akkor fog bekövetkezni, ha előáll a nemzedék, amelynek szívében ott ég majd az eszmék tiszta szerelme; amely nemcsak megélni, hanem meghalni is tud azért, amiért lelkesül és amely

⁵² Kenessey Béla református püspök beszéde az EMKE közgyűlésén. In: *Ellenzék*, 1908. június 13., 2–3.

⁵³ Kenessey Béla református püspök beszéde az EMKE közgyűlésén, 2–3.

ethikus, a szellemileg és erkölcsileg szabad ember megvásárolhatatlan, alku nem ismerő függetlenségével egy benső morális, ellenállhatatlan erő kényszerítése alatt cselekszik és minden munkát úgy tekint, mint szent kötelességet, amelyet nem önértékel, de a köznek javáért kell végeznie. Nemzedék jó, amely ennek a hazai földnek az utolsó göröngyét is szentnek tartja és azt ostracismussal egyenesen hazaárulónak bélyegzi s önmagából számkiveti, aki ebből a földből csak egyetlen talpalatnyit is idegen kézre ad. Nemzedék jó, amelynek ambíciója, lelkét hajtó vágya leend, hogy minden másnál tanultabb, szorgalmasabb, takarékosabb, erkölceiben tisztább, munkájában megbízhatóbb, kiválóbb legyen; és nemzedék jó, amely a maga teljességében átérzi azt az óriási felelősséget, amellyel jellem-erőben és munkában nemzetének, népének, hazájának tartozik. [...] Mély valláserkölcsei alapok nélkül az egyéneknek és népeknek egyáltalában nincs karaktere, enélkül csak ingadozó nádszálak, silány, megalkuvó alkalmazkodók és esetlegek, adott viszonyok rabszolgái és a felelősségnek tudata nélkül nincs kötelességteljesítés, nincs szabadság, nincs függetlenség, mert csak az szabad, az független, aki egy magasabb ethikai világszféra kezében tudja s érzi bizton önmagát...”⁵⁴

A magyarság kiválasztottságán, a magyar faj értékein belül, felül, külön kiemeli még a magyar reformátusságot, annak küldetését és felelősségét a nemzet egészéért.

„Nemzeti dicsőségünk és egyházi életünk nagy lobogó máglyája maradt ránk őseinktől. Szeretünk benne gyönyörködni, vele dicsekedni, hogy mi, magyar reformátusok voltunk a nemzet fenntartói, alkotmányának, szabadságának védelmezői, mert míg védelmeztük a lelkiismereti szabadságot, biztosítottuk a politikait is. De nem elég a múlttal dicsekedni. A múltból meg kell tanulni, hogy Isten a népek között egy nagy hivatást bízott ránk, és hogy ennek a nemzetnek fenntartását is ránk, magyar reformátusokra bízta. E megbízással nagy felelősség jár, a felelősséggel pedig rendkívüli kötelességteljesítés. A reformátusoknak nemesebb, tisztább, igazabb és jobb életet kell élnie, mint mindenki másnak e hazában. Kitaróbban kell munkálkodnunk, kötelességeinket még hívebben kell teljesítenünk.”⁵⁵

A magyarságnak a nemzetek (nemzetiségek) közötti küldetése, a reformátusságnak a nemzetért való felelőssége után a magyar református lelkipásztor hivatásáról, rendeltetéséről, megbízatásáról is ír:

„Mindenütt áll az, de különösen erdélyi református egyházkerületünk sajátos viszonyai még inkább megkövetelik, hogy a protestáns lelkészi karnak ma már nem elég csak talán jól készült, tudós theológusnak, jó szónoknak, s a szó közönséges értelmében vett administratornak lennie; kell, hogy ezek mellett magasabb értelemben vett politikus és sociologus is legyen.

Mert miről is van szó? Semmi esetre sem arról, hogy pártpolitikával foglalkozzék, s a változó irányzatoknak legyen szolgájává, hogy politikai pártok tép-jék rajta rongyokra azt a palástot, amely a próféta szent jelvénye.

⁵⁴ Karácsony ünnepén. In: *Újság*, é. n. (kivágot cikk).

⁵⁵ A nemzet fenntartása. In: *Kis Tükör*, 1906. február 10., 41–42.

Nem is arról, hogy belevesse magát a gazdasági áramlatokba, avagy a socialis mozgalmakba s az anyagi értékjelzők tanulmányozása és miként való felhasználása legyen feladata, hanem két más dologról van szó, mondhatnám, két nagy, kétségbevonhatatlan igazságról.

Az egyik, hogy a társadalom jellegű nagy nemzeti feladatok az Evangélium ereje nélkül egyáltalában meg nem oldhatók; mert a keresztyénség nem csak tünet, vagy mozzanat az élet egyéb feladatai között, amelyet jó ápolni talán a maga kedélygazdagságáért, épületes voltáért, vagy a tömegeket féken tartani tudó erejéért, avagy ki tudja mi minden más mellék célért; hanem az evangéliumi keresztyénség a maga természeténél és rendelkezésénél fogva az a kövász, melynek az emberi élet összes viszonyait át kell hatnia, meg kell elevenítenie és erjedésbe kell hoznia. A keresztyénségnek le kell nyúlnia a népek, a nemzetek életgyökeréhez és azt égi erőkkkel táplálni.

Az Isten még a sajátos nemzeti étellel is isteni célokat akar megvalósítani. [...] Ha ez a feladat, akkor ezt csak úgy lehet betölteni, ha ügyet vetünk mindama nemzeti, társadalmi törekvésekre, irányokra és viszonyokra, amelyekből a nemzeti szerves élet összealakul, és a melyekkel ha nem számolunk, mint tényezőkkel, mint létező valókkal, akkor azok nélkülünk határoznak rólunk, árjukkal elzúgnak felettünk, és mi mint önmagunkat túlélt s jogaikról önkénynt lemondott intézmény hiába kiáltunk utána a mellettünk elhaladó mozgalmaknak. [...] A másik nagy igazság, hogy az egész politikai, társadalmi és gazdasági életnek a maga minden jelentkezésében és viszonyában mély ethikai alapjának kell lennie, mert ha ez nincs, akkor az egész elpusztul. Ezt az erkölcsi alapot pedig csak a Krisztus evangéliuma adhatja meg, az az isteni erő, mely abban nyilvánul. Ebből következik most már azoknak a feladata, akik az Evangéliumot vannak hivatva érvényesíteni igehirdetéssel és társadalmi munkával. Ma már a való viszonyaitól senkinek büntetlenül elvonatkoztatni nem lehet. A kor reálisá lett; e realitásokba bele lehet nyúlnunk. Rájuk ethikai hatással csak úgy lehetünk, ha velük szakadatlanul érintkezünk.”⁵⁶

Azt mondja tehát, hogy lépésről lépésre kell felépíteni a nemzetet, hitet és hivatást, mert a dolgoknak megvan a szükségszerű sorrendisége. Figyelmeztet, hogy amennyiben ezt szem elől tévesztjük, annak milyen következményei lehetnek.

A lényeg, a legfontosabb, hogy meg kell szentelni a nemzetet az Evangéliummal. Ettől lesz küldetése, ettől lesz más, több a magyar minden más nemzetnél. Ezt a szolgálatot pedig a lelkipásztoroknak kell elvégezniük.

Az Evangélium, a vallás erkölcs, az erkölcs tehát olyan értékek, melyekre építeni lehet és kell. Ezek hiányában a politika úgy, mint minden más – ideiglenes, változékony, múlékony.

„Igaz, hogy a politika az exigenciák tudománya; de a célok soha sem szentelik meg az eszközöket és amely politikus kihagyja a maga számításából a nagy, örök ethikai törvények követeléseit, az ideig-óráig kezében tarthatja ugyan a dolgok vezetését; de élete csak mint a tiszavirágé, máról holnapra. [...]”

⁵⁶ Emlékbeszéd Szemerjai Szász Domokos erdélyi ev. ref. püspök felett. In: *Erdélyi Protestáns Lap*, 1899. június 8., 183–187.

...nagy és maradandó alkotások csak a legnemesebb alapokon és a legkifogástalanabb erkölcsi eszközökkel hozhatók létre...⁵⁷

Időtálló, maradandó és tanulságos gondolatai féltő szeretetből és felelős magatartásból, gondolkodásból fakadnak. S mint ilyenek, figyelmet érdemlők nemcsak a 20. század elején.

Végül meg kell említeni életének „legkedvesebb tervét”,⁵⁸ az erdélyi nőnevelés ügyének előmozdítását, egy felsőfokú intézet felállításának gondolatát, tervét, amit élete végéig már nem élhetett meg, hogy az erdélyi kerületben a nőnevelés ügyében történjenek nagy és határozott lépések.⁵⁹ Ez a szándék valójában több százados. Lorántffy Zsuzsanna rendelte el még 1639-ben, hogy „magyar oskolák állíttassanak fel, amelyekben a leányi és asszonyi rend taníttassék az olvasásra, írásra, hitnek ágazatára”.⁶⁰ Az évszázados hiány megszüntetésére, a kor liberális (!) követelményeinek megfelelően is, de főképpen keresztyéni megfontolásból Kenessey élete utolsó éveiben egy Kolozsvárott működő nőnevelő intézet felállítását kezdeményezte. Nem kért az államtól pénzt, vagy más jellegű segítyt, hanem egyik legszebb pásztorlevelében meg- és felszólította Erdély úri asszonyait, s általuk valamennyi református hívő asszonyt az adakozásra. Nem kér sokat, nem kér lehetetlent tőlük, az özvegyasszonyok két fillérjére ugyanolyan hálás szívvel számít, mint a nemesi családok nagyobb összegű segítségére. (Más kérdésekben is úgy vélekedett, hogy az Anyaszentegyházat ne az államszegély, hanem Istennek Szent Lelke tartsa fenn. Az állami támogatásnál nagyobb biztosítéknak, és főleg fontosabbnak látta a hívek áldozatkészségét.⁶¹) Fellépése nyomán százezer korona gyűlt össze erre a célra az első világháború kezdetéig. A háború kitörésével az intézet felépítése elmaradt, így ezt a munkát mint szent örökséget és kötelességet hagyta hátra az Anyaszentegyházra.

Arról, hogy miért fontos nemzetnek, egyháznak, családnak a nőnevelés ügye, és hogy miképpen képzeli el módszertanilag, tartalmilag a lányok, nők, asszonyok oktatását-nevelését, a következőképpen ír:

„A nőnek a lelkét meg kell tölteni minden tudással és minden olyan gondolattal, ami csak erősíti nála az igazságnak sejtelmesen benne élő ösztöneit, és tisztultabbá teszi természetes szeretetérzetét. Meg kell adni minden tudást, ami arra képesíti, hogy a férfi munkáját meg tudja érteni és értékelni, hogy lehessen igazi élettárs, aki vele a műveltség hasonló sphaeráiban tud mozogni, együtt tudja utána gondolni annak a legmélyebb és legkedvesebb gondolatait, szóra-koztatásában emeli, törekvéseiben osztozik, szenvedéseit együtt érzi és megkönnyíti, környezetét kedvesebbé teszi tömérdek apró, de nemes figyelemmel és vidám, napsugaras, égi glóriában ragyogó lélekkel.

Az egészen bizonyos, hogy a nőnevelésnek egyáltalában nem lehet célja, hogy azt a fiatal lelket mintegy élő *conversations-lexicon*ná változtassuk át. Nem közönyös ugyan, hogy tud-e több művelt nyelvet is, avagy pedig csak anyanyelvét beszéli, de mégis fontosabb, hogy tanulni tudjon az idegentől,

⁵⁷ Március 15. In: *Kolozsvár*, 1897. március (kivágott cikk).

⁵⁸ *Sötétségben világoskodó lámpás*, 13.

⁵⁹ Dr. Kenessey Béla 1858–1918. In: *Bethesda*, 1918. január (kivágott cikk) SRKL Kt.d. 22 879.

⁶⁰ Bod Péter: *Smyrnai Szent Polykarpus*. 1766. 90.

⁶¹ *Sötétségben világoskodó lámpás*, 14–15.

meg tudja annak is nagy alkotásait érteni, törekvéseit becsülni. Az azonban már merőben nélkülözhetetlen, hogy a nevelés és a műveltség emelje arra a magaslatra, ahonnan tisztán lássa, hogy az a kicsiny világ, amelyben él és szeret, milyen viszonyban van azzal a végtelen és örök világgal, amelyben meg az Isten él és szeret. Tudjon oda szárnyalni, hogy imádságos élete legyen lelkének tulajdonképpen üdülése, megújhódása és természetes lélegzétvétele, s vallásossága ne csak egy-egy ünnepi órának hívságos magamutogatása.

‘Legyen a nő – mondja Nietzsche – mint a drágakő besugározva az erénynek egy olyan világától, amely még nincs itt.’

Ezt a népet, ezt a nemzetet, közelebbről Erdélyt és ezt a mi református anyaszentegyházunkat, Erdélynek mindenha orthodoxus egyházát, amely a Jézus Krisztuson épült fel, mint egyetlen fundamentumon, annyi bizonyos, hogy csak a legmélyebb vallásossággal, a legszentebb és leghűségesebb kötelességteljesítéssel, a legmesszebb néző és folyton fölfelé törekvő idealizmussal, a legbecsületesebb életfelfogással, törhetetlen és minden nehézséget leküzdő akarat-
tal, nemzeti megszentelt hagyományainkhoz való kegyes ragaszkodással, győzedelmes reménységgel és a diadalban hívő, szinte a rajongásig fokozott szent meggyőződéssel tarthatjuk meg a jövő millenniumban. ...kétségen felül áll, hogy azt, amit a közönséges nevelő csak emlékezetünkbe vés be, azt az édesanya a szívünkbe írja; ő szeretni tanítja meg azt, amit a nevelő csak hinni tanít; az anya a szeretet által vezet az erénybe, míg a nevelő csak tanácsokat ad és moralizál. Az édesanyai befolyás határozza meg hajlamainkat, érzéseinket és nézeteinket. Nyert ügye a népek versenyében annak lesz, aki műveltebb, derekabb, nemesebb, emelkedettebb érzésű és gondolkodású, mélyebben hívő, szolgálatra és áldozatra készebb, nyájasabb, szívélyesebb nőket tud a nemzet, az egyház, a társadalom és a család számára nevelni. [...] Nagy értékről, nem, a legnagyobbbról van szó: a nemzet és az egyház jövőjéről.”⁶²

Halála, temetése

Egy nagy és jelentős életmű tárul elénk e rövid dolgozat alapján is. Mindezek alapján érthetjük a kortársak véleményét, miszerint Kenessey Béla „méltó helyet foglal el az erdélyi református egyházkerület nagynevű püspökeinek díszes sorában, de éppen olyan fényes helyet biztosított magának tudományos s irodalmi munkássága révén a magyar nemzeti művelődés legjobbainak örök pantheonjában is. S amit hatalmas szónoki erejének meggyőző varázsával hirdetett, amit ragyogó tollának lebilincselő hatalmával tanított, mindazt megvalósította a saját egyéni életében nemes példaadásával...”⁶³

„Püspöksége programjával a keresztyénség pozitív javainak: a békességnek, a szeretetnek, mindenek felett pedig a hitbuzgóságnak emelését tűzte ki célul. Lelkipásztornak érezte magát és annak is akart látszani; szemei előtt egy nagy vallásos megújhódás körvonalai lebegtek. [...] De az erdélyi református püspök nem lehet csak lelkipásztor. Adminisztrátornak, politikusnak, közigazdász-

⁶² Pásztorlevél egy felsőbb leánynevelő intézetről. In: *Egyházi Újság*, 1913. február, 25–26.

⁶³ Dr. Kenesey Béla erdélyi református püspök 1858–1918. In: *Székegy Népe*, 1918. január 12., 1–2.

nak is kell lennie. Egy óriási központi adminisztráció aktatengerét kell megúsznia; az erdélyi nemzeti vagyoni tetemes részét: a központilag kezelt egyház-községi javakat kell óriási felelősség mellett gyümölcsöztetni; egy omladozó magyar világ beszakadó gátjait kell pusztán kézzel fenntartani, züllött közállapotok mellett etikus egyházpolitikát csinálni. Kenesseynek mindez lényétől idegen volt. Ő igehirdetésre, pásztorságra, tudomány művelésére, művészeti szemléletekre, békés, ünnepies alkalmak magasrendű reprezentánsul született. [...] De a lelkében élő kötelességérzet parancsa alatt ezt a másik, kormányzói munkát is teljes erejéből végezte... [...] Ebben a tragikus széthúztatásban felőröltött egyébként is gyöngye, törekeny szervezete. Lassankint fáradt lett, komor; balsejtelmek látogatták.”⁶⁴

Konventi elnöki tisztével a rá nehezedő „súly egyre nőtt, a fizikai erő egyre fogyott”.⁶⁵ Megrázó hatással volt rá az 1916-os román betörés. Megtört lett, haja gyorsan őszült, csendesebben járt-kelt. Aki egész szolgálatával, munkásságával restaurálni kívánta Erdély régi dicsőségét, most látnia kellett annak lassú romlását.

Utolsó püspöki jelentése számára, melyet sem megírni, sem felolvasni nem tudott már, egy papírszeleten töredékeket jegyzett fel. Köztük a következő mondatot: „Erdély nemes arcának el kell viselnie az oláh csizma rúgását...”⁶⁶ „Ilyen hangot csak a megszakadó húrok adnak”⁶⁷ – kommentálja Ravasz.

Egyéves hosszantartó betegség után hunyt el 1918. január 8-án délután fél négy órakor. Temetése január 12-én de. 11 órakor volt a teológia díszterméből, ahol előző este ravatalozták fel. A temetési szertartást egykori tanára, Petri Elek budapesti püspök, és régi kedves tanítványa, dr. Kecskeméthy István teológiai igazgató végezték.⁶⁸ Az igehirdetés textusa az 1Jn 2,17 volt:

„És a világ elmúlik és annak kívánsága is, de aki az Isten akaratát cselekszi, megmarad mindörökké.” Az igehirdetés szolgálatát Kecskeméthy végezte a ravatal mellett, és ő emlékezett az elhunytól. „A beszéd folyamán az Isten színe előtt járó embert, a választottat láttuk, aki elhívásának első pillanatától élete utolsó órájáig a kötelességteljesítés hűségével áll azon a ponton, ahová az Úristen állította. [...] Kenessey Béla koporsója nemcsak több hitre és több eszményre, de több munkára és több küzdelemre is int.”⁶⁹

Koporsójáról a koszorúkat mellőzve, koszorúmegváltásként a Kolozsváron felállítandó református nőnevelő intézet javára kértek adományokat; 8000 korona érkezett ilyen módon.⁷⁰ Kolozsvár városa díszsírhelyről gondoskodott.⁷¹

⁶⁴ Kenessey Béla meghalt. In: *Kolozsvári Hírlap*, 1918. január 9., 3.

⁶⁵ Uo.

⁶⁶ *Sötétségben világoskodó lámpás*, 16.

⁶⁷ Uo. 16.

⁶⁸ Kenessey Béla meghalt. In: *Kolozsvári Hírlap*, 1918. január 9., 3.

⁶⁹ Kenessey Béla temetése. In: *Kolozsvári Hírlap*, 1918. január 13., 2–3.

⁷⁰ Kozma Zsolt: *i. m.* 34.

⁷¹ Meghalt dr. Kenessey Béla püspök. *Újság*, 1918. január 9., 3.

Kenessey Béla írásai⁷²

- Jelentés a budapesti református teológia önképző működéséről. In: *PEIL* 1879, 827–829, 853–855.
- Titkári jelentés a budapesti református theologia önképző köréről. In: *PEIL* 1881, 825–828.
- Egy látogatás a „Nederlandsche Zendings–vereeniging” rotterdami misszionárius-képző intézetben. In: *PEIL* 1882, 1541–1546.
- Holland népiskolai szervezet. In: *PEIL* 1882, 1604–1610, 1636–1643, 1671–1676.; 1883, 238–245.
- Visszaemlékezés J. J. Oosterseere. In: *PEIL* 1883, 21–26.
- A proto-evangélium. Gen 3,15. In: *PEIL* 1883, 736–740.
- A Héberrekhez írott levél christológiájának összehasonlítása Pálnak a Róma-, Korinthus- és Galatabeliekhez írt leveleiben levő christológiájával. In: *PEIL* 1883, 804–811, 828–831, 862–865, 900–904, 930–933.
- János evangéliumának isagogikai ismertetése. In: *PEIL* 1883, 1279–1284, 1343–1347, 1378–1383, 1418–1423, 1482–1485, 1578–1579; 1884, 73–75, 108–111, 139–142, 167–171, 204–208, 272–276, és különnyomat Bp. 1884.
- Ism. Édes Vince: Koporsó feletti imák. In: *PEIL* 1884, 996–999.
- Ism. Nagy Lajos: Egyházi beszédek vasárnapokra. In: *PEIL* 1885, 210–215.
- (–y. –a.) Apróságek (beszámoló a hollandiai és angliai egyházi helyzetről). In: *PEIL* 1885, 472–473, 502–503.
- Ism. Schaff Fülöp: Krisztus személyisége. In: *PEIL* 1885, 655–660.
- Ism. Szabadelvű [sic]: Centralizmus a magyar ev. reformált egyházban. In: *PEIL* 1885, 1232–1238.
- Ism. Dobos János: Közönséges vasárnapi tanítások. In: *PEIL* 1885, 1387–1391.
- Ism. Gyóry Vilmos: Egyházi beszédek. In: *PEIL* 1885, 1387–1591.
- A Hexateuch előállása*. Bp. 1886.
- Ism. Dobos János: Ünnepi tanítások. In: *PEIL* 1886, 18–20, 51–53.
- Hollandiáról. In: *PEIL* 1886, 153–154.
- Ism. Bender V.: A vallás lényege és az egyházi fejlődés alaptörvényei. In: *PEIL* 1886, 305–309, 343–345, 400–404, 439–442.
- Ism. Bánffy János: Kis lugas. In: *PEIL* 1886, 633–635.
- PüNKÖSTI gondolatok. In: *PEIL* 1886, 741–745.
- Ism. Dobos János: Közönséges, népszerű tanítások. In: *PEIL* 1886, 844–849.
- Ism. Batizfalvi István: Keresztyén egyház története. In: *PEIL* 1886, 969–975.
- Ism. Beyschlag, W: Jézus élete. In: *PEIL* 1886, 1042–1046.
- Ism. Wellhausen, J.: Israel népének története Jeruzsálem második pusztulásáig. In: *PEIL* 1886, 1355–1357.
- Ism. Borsody József: Imakönyv. In: *PEIL* 1886, 1423–1426.
- Népszerű felolvasások a theologiai tudományok köréből. In: *PEIL* 1886, 1539–1544.
- Új évi egyházi beszéd*. Bp. 1887.
- Ism. Jakabfalvy András: Egyházi politika. In: *PEIL* 1887, 50–54.
- Ism. Dobos János: Halotti beszédek. In: *PEIL* 1887, 109–114.
- (K. B.): A vegyesházasságokból származó gyermekek nevelése. In: *PEIL* 1887, 151–153.
- Ism. Szász Károly: Csak Krisztust! In: *PEIL* 1887, 367–371.
- Ism. Gyurácz I.: A hit oltára. In: *PEIL* 1887, 716–719.
- Ism. Szász Gerő: Prédikátori Tár. In: *PEIL* 1887, 780–784, 816–820.
- Az Ó-testamentum paedagogiája*. Bp. 1887. (Ism. Nn. In: *PEIL* 1887, 858.)

⁷² A megjelölt írások sorának forrása: Kozma Zsolt: *i. m.* 47–53.

- Válasz a nyilatkozatra és önvédelemre (Válasz Fábíán Dánielnek a PEIL-ben megjelent vádjaira). In: *PEIL* 1887, 884–886.
- Ism. Mayer E.: Evangéliumi hit- és erkölcsstan. In: *PEIL* 1887, 941–944.
- Ism. Mihály Károly: Erkölcsi rajzok az emberi természetről. In: *PEIL* 1887, 1390–1393.
- Nyílt levél Dobos László ref. lelkész úrhoz (Dobos János beszédének kiadásáról). In: *PEIL* 1887, 1557–1560.
- Új éni egyházi beszéd.* Bp. 1888.
- Ism. Csiky Lajos: A keresztyénség védelme. In: *PEIL* 1888, 82–86, 111–115.
- A protestáns tudományos irodalmi társaság megalakulásának küszöbén. In: *PEIL* 1888, 449–454.
- Ism. Gyuráts Ferenc: Luther Márton. In: *PEIL* 1888, 653–655.
- Lelkész-avatási beszéd. In: *PEIL* 1888, 673–685.
- Ism. Lévay Lajos: Egyházi beszédek. In: *PEIL* 1888, 780–783.
- Egy kis visszapillantás (Anonymus név alatt). In: *PEIL* 1888, 801–805.
- Felelet „Anonymus vádjai”-ra. In: *PEIL* 1888, 993–1000.
- Ism. Sántha Károly: Buzgóság könyve. In: *PEIL* 1888, 1009–1012.
- Ism. Kupay Dénes: Halotti beszédek és imák. In: *PEIL* 1888, 1074–1077.
- Ism. Könyves Tóth Kálmán: A koporsónál. In: *PEIL* 1888, 1618–1622.
- Ism. Benke István: Isten országa I. In: *PEIL* 1888, 1682–1869.
- A régi Isten él még. Ism. Ziegler: Der alté Gott lebt noch. In: *PSZ* 1889, 140–159.
- Ism. Benke István: Isten országa II. In: *PEIL* 1889, 12–15.
- Ism. Czelder Márton: Evangéliumi Lelkészi Tár. In: *PEIL* 1889, 142–147, 172–177.
- Ism. Kupay Dénes: Egyházi beszédek. In: *PEIL* 1889, 329–333.
- Ism. Révész Imre: Temetési beszédek. In: *PEIL* 1889, 494–498.
- Ism. Csiky Lajos: Hit, remény, szeretet. In: *PEIL* 1889, 657–662.
- Ism. Gyuráts Ferenc: Kézi agenda. In: *PEIL* 1889, 720–723.
- Ism. Gulyás Benő: Egyházi beszédek. In: *PEIL* 1889, 861–864.
- Ism. Kecskeméti Ferenc: Örök életnek beszéde. In: *PEIL* 1889, 896–899.
- Ism. Révész Imre: Egyházi beszédek. In: *PEIL* 1889, 929–931.
- Ism. Szász Gerő: Prédikatori Tár. In: *PEIL* 1889, 1058–1062.
- Ism. Révész Bálint: Egyházzertartási beszédek. In: *PEIL* 1889, 1243–1245.
- Ism. Révész Imre: Ünnepi és közönséges egyházi beszédek. In: *PEIL* 1889, 1276–1279.
- Ism. Garzó Gyula: Gyakorlati bibliai magyarázatok. In: *PEIL* 1311–1314.
- Ism. Pap Károly: Ünnepi és alkalmi prédikációk. In: *PEIL* 1889, 1435–1439.
- A Magyar Protestáns Irodalmi Társaság köréből (buzdítás a társaság támogatására). In: *PEIL* 1890, 15.
- Ism. Felméry Lajos: A neveléstudomány kézikönyve. In: *PEIL* 1890, 656–661.
- Károli Emlékkönyv* (szerk.). Bp. 1890. (Ism. Nn. In: *PEIL* 1890, 1292–1294.)
- A francia középiskolák múltja és jelene (Fináczy könyve után). In: *PEIL* 1890, 1400–1403, 1435–1439.
- És mégis mozog. In: *PEIL* 1890, 1461–1467.
- Ism. Jancsó Lajos: Élővizek. In: *PEIL* 1890, 1538–1540, 1570–1573.
- A Magyar Protestáns Irodalmi Társaság feladata. In: *DbPL* 1890, 227–228.
- Keresztyén tanítások.* Bp. 1891. (Ism. Garzó Gyula In: *PEIL* 1892, 487–488, 504–505.)
- Felhívás („népies iratok” ösztönzésére, az MPIT titkáráként). In: *PKz* 1891, 248–249.
- Ism. Badics Ferenc: Fáy András életrajza és Erdélyi Pál: Fáy András élete és művei. In: *PSZ* 1891, 235–245.
- Ism. Kanyaró Ferenc: Unitáriusok Magyarországon. In: *PSZ* 1891, 606.
- Női jellemképek a Bibliában (felolvasás a Magyar Protestáns Irodalmi Társaság estélyén). In: *PSZ* 1891, 646–667. és *PEIL* 1891, 370–372.

- Ism. Lukács Ödön: Temetési beszédek és imák. In: *PEIL* 1891, 79–82.
- Ism. Csécsi Miklós: Hétköznapi könyörgések. In: *PEIL* 1891, 243–247.
- Dr. Ballagi Mór életrajza. In: *PEIL* 1891, 1145–1162.
- Ism. Szász Gerő: Prédikátori Tár. In: *PEIL* 1891, 1528–1531, 1561–1564.
- Jelentés az Országos Református Egyházi Közalap tíz éves működéséről*. Bp. 1892.
- Ism. Gulyás Benő: Egyházi beszédek. In: *PEIL* 1892, 38–40.
- A történclem az igehirdetésben. In: *PEIL* 1892, 67–69, 82–84.
- Irodalmi társaságunk és az egyházi élet. In: *PEIL* 1892, 224–225.
- Két röpirat. In: *PEIL* 1892, 282–283.
- Ism. Schmitt Jenő: Krisztus istensége a modern ember szellemében. In: *PEIL* 1892, 728–731.
- Ism. K. Tóth Kálmán és Papp Károly (szerk.): Kalászkok az élet kenyéréhez. In: *PEIL* 1892, 744–747, 761–762.
- Irodalmi Társaságunk és a vallásos népiratkák (részlet Kenessey B. titkári jelentéséből). In: *DbPL* 1892, 129–130.
- Valami a „Kis Tükör”-ről. In: *PEIL* 1893, 22–23.
- Az Ó-testamentom társadalmi eszméi és intézményei (felolvasás az MPIT estélyen). In: *PSZ* 1893, 242–269.
- Titkári jelentés a MPIT 1892. évi működéséről. In: *Az MPIT évkönyve 1893*, 1–9.
- Ism. Bitay Béla: Magyar kereszténynek imádságos könyve. In: *PEIL* 1893, 263–264.
- Pünköst hetében. In: *PEIL* 1893, 305–307.
- Ism. Szász Károly: Élet a halálban. In: *PEIL* 1893, 628–629, 646–647.
- A reformáció emlékünnepe. In: *PEIL* 1893, 673–675.
- A reformáció társadalmi hatása. In: *PEIL* 1893, 721–723.
- Békesség a földön. In: *PEIL* 1893, 801–804.
- Felhívás a MPIT tagjaihoz. (Szász Károllyal együtt.) In: *PKz* 1893, 24–25.
- A domesztikáról. In: *PKz* 1893, 427–428.
- Feleletül a „Nem érdemelt vádak”-ra. In: *PKz* 1894, 21–22.
- Megemlékezés Kossuth Lajos haláláról. In: *PSZ* 1894, 213–214.
- A protestáns egyházak társadalmi munkássága (felolvasás az MPIT estélyen). In: *PSZ* 1894, 258–277.
- Megemlékezés báró vajai Váy Miklós egyházkerületi főgondnok, a MPIT tiszteletbeli elnöke haláláról. In: *PSZ* 1894, 289–291.
- Márciusi napok. In: *PEIL* 1894, 145–147.
- Jób felesége (részlet *A biblia női alakjaiból*). In: *PEIL* 1894, 584–585.
- A felekezetenküliség. In: *PEIL* 1894, 641–643.
- A biblia női alakjai*. Bp. 1894. (Ism. Szabó Aladár In: *PEIL* 1894, 664–665, 680–681.)
- A dunamelléki egyházmegyék lelkeszi gyámintézetéről. In: *PEIL* 1894, 745–747.
- Értesítés (a megnyílt kolozsvári fakultásról). In: *PKz* 1895, 219.
- Karácson (konceptus). In: *PKz* 1895, 415–416.
- Titkári jelentés (az MPIT működéséről). In: *PSZ* 1895, 298–302.
- Ism. Lévy Lajos: Vegyes egyházi beszédek. In: *PEIL* 1895, 73–74.
- Dr. Kovács Ödön (megemlékezés haláláról). In: *PEIL* 1895, 321–322.
- Értesítés (arról, hogy Kenessey B. átadja az MPIT titkárságát Szóts Farkasnak). In: *DbPL* 1895, 336.
- Értesítés (arról, hogy a Kolozsváron megnyíló Theologia milyen feltételek mellett juttat ösztöndíjat). In: *DbPL* 1895, 359.
- Prédikáció*. Kv 1896.
- A theologiai fakultás törvényei*. Kv. 1896.
- Az Erdélyi Ev. Ref. Egyházkerület Theologiai Fakultásának Értesítője az 1895/96. évről*. (szerk.). Kv. 1896.

- Az essenusok. In: *PKz* 1896, 59–60, 67–69.
- Ism. Prédikációs kötet. In: *PKz* 1896, 77–79.
- Húsvét (konceptus). In: *PKz* 1896, 113.
- Lelkészavatási beszéd. In: *PKz* 1896, 135–137, 144–146. és különnyomat Kv. 1896.
- Pünkösd (konceptus). In: *PKz* 1896, 171.
- Értesítés (igazgatói tájékoztató az 1896/97. évre). In: *PKz* 1896, 255.
- Munkálkodjunk, míg nappal vagyon. In: *PKz* 1896, 285–287.
- Néhány szó a lelkészképzésről (tanérvnyító beszéd). In: *PKz* 1896, 337–339, 345–346, 353–355, 361–362. és *Értesítő* 1896/97.
- Karácson (konceptus). In: *PKz* 1896, 425.
- Helyreigazítás és felvilágosítás (a kolozsvári és debreceni Teológia legációk területeinek tisztázása). In: *DbPL* 1896, 629–630. Erre válasz Referenstől. In: *DbPL* 1896, 641–642.
- A theologia – tudomány (tanérvnyító beszéd). In: *Értesítő* 1897/98.
- Húsvét (konceptus). In: *PKz* 1897, 115.
- Pünkösd (konceptus). In: *PKz* 1897, 175.
- A theologiai fakultás köréből. In: *PKz* 1897, 365.
- A keresztyén társadalmi munka köréből. In: *PEIL* 1897, 17–19, 33–36, 50–53.
- Melanchthon emlékezete. In: *PEIL* 1897, 114–117.
- Hít által, ingyen kegyelemből. In: *PEIL* 1897, 753–756, 769–772.
- Nyílt levél (felelet a pietizmus vádjára). In: *ErdPL* 1898, 34–37.
- Értesítés (az 1898/99. iskolai évről). In: *ErdPL* 1898, 62. 115.
- Húsvét (konceptus). In: *ErdPL* 1898, 111–112.
- Az erők egyesítése. In: *ErdPL* 1898, 146–147.
- Karácsony (konceptus). In: *ErdPL* 1898, 173.
- Ism. Kecskeméthy István: Jézus útja. In: *ErdPL* 1898, 296–298.
- Tudomány és theologia (tanérvnyító beszéd). In: *ErdPL* 1898, 333–334, 340–343, 347–348, 355–356, 363–364. és *Értesítő* 1897/98.
- Pünkösd (konceptus). In: *ErdPL* 1898, 435.
- A Jelentő-ívek tárgyában (az egyházi adózás viszonyainak megállapítása). In: *DbPL* 1898, 524–526.
- Gyászbeszéd Szász Domokos püspök felett (2Kor 11,28). In: *ErdPL* 1899, 11–12.
- Húsvét (konceptus). In: *ErdPL* 1899, 99.
- Pünkösd (konceptus). In: *ErdPL* 1899, 157.
- Emlékbeszéd szemerjai Szász Domokos erdélyi ev. ref. püspök felett. In: *ErdPL* 1899, 183–187.
- Értesítés (az 1899/1900. iskolai évről). In: *ErdPL* 1899, 225–226.
- A hit és az akarat (tanérvnyító beszéd). *ErdPL* 1899, 303–305. és *Értesítő* 1899/1900.
- Nekrológ Szász Domokos püspök felett. In: *PEIL* 1899, 43–44.
- Felvilágosításul és megnyugtatóul „arra a 800-ra” (válasz Benevolusnak a közalapi segélyek elosztására nézve). In: *DbPL* 1899, 99. (Benevolus replikája in: *DbPL* 1899. 140–142.)
- Ó-testamentomi étlap. In: *ErdPL* 1900, 106–108, 114–116.
- Húsvét (konceptus). In: *ErdPL* 1900, 131.
- Pünkösd (konceptus). In: *ErdPL* 1900, 199.
- Értesítés (az 1900/1901. iskolai évről). *ErdPL* 1900, 257.
- Keresztyén individualizmus (tanérvnyító beszéd). In: *ErdPL* 1900, 327–329, 335–337. és *Értesítő* 1900/1901.
- Reformáció ünnepén. In: *ErdPL* 1900, 401–403, 410–411.
- Értesítés (a theologiai fakultásról). *ErdPL* 1900, 435.
- Karácsony (konceptus). In: *ErdPL* 1900, 455.
- Gyászbeszéd Molnár Albert theologiai tanár felett. In: *ErdPL* 1901, 99–100.

- Húsvét (konceptus). In: *ErdPL* 1901, 105.
- Pünkösd (konceptus). In: *ErdPL* 1901, 161.
- Régi nyomok (egyházi múltunk méltatása). In: *ErdPL* 1901, 181–182, 189–190, 198–199.
- Értesítés a kolozsvári theologiai fakultásról az 1901/1902. tanévre. In: *ErdPL* 1901, 226.
- A keresztyénség lényege (1. előadás protestáns estélyen). In: *ErdPL* 1901, 397–400.
- A bűn és kegyelem (2. előadás protestáns estélyen). In: *Értesítő* 1901/1902.
- Krisztus személyisége (3. előadás protestáns estélyen). In: *ErdPL* 1901, 409–412.
- Krisztus váltság-munkája (4. előadás protestáns estélyen). In: *ErdPL* 1901, 422–425.
- A hit által való megigazulás (5. előadás protestáns estélyen). In: *ErdPL* 1901, 436–439.
- A keresztyén munkásságról (6. előadás protestáns estélyen). In: *ErdPL* 1901, 444–448.
- A keresztyénség lényege (különnyomat az 1–6. előadásról). Kv. 1901. (Ism. Szóts Farkas in: *PSZ* 1902, 125–128.)
- A vallás mint lelki életünk követelménye (tanévnnyitó beszéd 1901/1902). In: *Értesítő* 1901/1902.
- Március 15-e. In: *ErdPL* 1902, 114–115.
- Húsvét (konceptus). In: *ErdPL* 1902, 121.
- Egyházi beszéd. In: *ErdPL* 1902, 235–236, 247–248.
- Gyászbeszéd báró Bánffy Dánielné sz. Gyárfás Anna felett. In: *ErdPL* 1902, 249–250.
- Gyászbeszéd báró Kemény Béla egyházmegyei főgondnok felett. In: *ErdPL* 1902, 336–337.
- Mi az igazság? (tanévnnyitó beszéd 1902/1903) In: *Értesítő* 1902/1903.
- Az egyházi adózás reformjához. (Bartók Györggyel együtt.) In: *PEIL* 1902, 389–390.
- Isten népének egysége. In: *ErdPL* 1903, 405–406.
- Karácsony (konceptus). In: *ErdPL* 1903, 657.
- Az igazi bölcsesség (tanévnnyitó beszéd 1903/1904). *Értesítő* 1903/1904.
- Pathmosi hangok*. Kv. 1904. (J. Oostersee könyvének fordítása) (Előzetes értesítés a megjelenésről. In: *DóPL* 1903, 252.)
- Húsvét (konceptus). In: *ErdPL* 1904, 101.
- Karácsony (konceptus). In: *ErdPL* 1904, 415.
- (Cím nélkül) I. Kant (tanévnnyitó beszéd 1904/1905). In: *Értesítő* 1904/1905.
- Húsvét (konceptus). In: *ErdPL* 1905, 125.
- A theologia (tanévnnyitó beszéd 1905/1906). In: *ErdPL* 1905, 301–302, 311–312. és *Értesítő* 1905/1906.
- A hivatásról (tanévnnyitó beszéd 1906/1907). In: *ErdPL* 1906, 311–312. és *Értesítő* 1906/1907.
- Emlékbeszéd Szász Károly felett (az MPLT 1906. ápr. 23-án tartott ünnepélyén). In: *PSZ* 1906, 285–303.
- Karácsony (konceptus). In: *ErdPL* 1906, 421.
- Üdvözlő beszéd Ravasz László székfoglalásakor. In: *Értesítő* 1906/1907.
- Húsvét (konceptus). In: *ErdPL* 1907, 97.
- Pünköst (konceptus). In: *ErdPL* 1907, 153.
- Értesítés (a Theologiai Fakultás 1907/1908. tanévére). In: *ErdPL* 1907, 223–225.
- Gyászbeszéd dr. Bartók György erdélyi református püspök felett (Péld 27,1). In: *ErdPL* 1907, 424–425.
- Egy kis emlékezés (Ballagi Móra). In: *PEIL* 1907, 4–5.
- Kenessey Béla püspök programbeszéde. In: *PEIL* 1908, 129–131. és *RSZ* 1908, 100–102.
- Püspökünk beköszöntő beszéde 1908. ápr. 8-án (1Kor 9,16 alapján). In: *RSZ* 1908, 209–213.
- Gyászbeszéd Kiss Áron tiszántúli püspök felett. In: *RSZ* 1908, 368–369.
- Püspöki jelentés. In: *RSZ* 1908, 771–774, 787–791, 804–809.
- Kálvin János emlékezete. In: *RSZ* 1909, 704–708, 723–725. és *PEIL* 1909, 708–710, 724–726.
- Püspöki jelentés. In: *RSZ* 1909, 719–723, 736–739, 749–751, 765–767, 781–785.
- Temetési beszéd Kún Bertalan tiszáninenni református püspök felett. In: *SzRL* 1910, 404–406.

- Püspöki jelentés. In: *RSZ* 1910, 752–757, 769–772, 784–786.
- Gyászbeszéd Br. Bánffy Dezső ravatalánál (*Zsolt* 29,5). In: *RSZ* 1911, 339–342.
- Emlékbeszéd báró Bánffy Dezső felett. In: *RSZ* 1911, 773–775, 791–797. és különnyomat Kv. 1912.
- Püspöki jelentés. In: *RSZ* 1911, 803–809, 820–827.
- Lelkészszentelési beszéd (2Thessz 2,16–17 alapján) In: *RSZ* 1912, 725–729. és különnyomat Kv. 1912.
- Püspöki jelentés. In: *RSZ* 1912, 741–746, 757–761, 774–778.
- Karácsony ünnepén. In: *PEIL* 1912, 820.
- Püspöki jelentés. In: *RSZ* 1913, 743–748, 759–762, 775–780, 793–798.
- Bizonyosság és öröm (Kenessey Béla elnöki megnyitója a Heidelbergi Káté 350. éves emlékünnepén). In: *PEIL* 1913, 257–259.
- Kenessey Béla dr. levele a Kolozsvári Országos Nemzeti Színház tagjaihoz. In: *RSZ* 1914, 582–584.
- Háború és vallás. In: *RSZ* 1914, 737–745. és in: *Háború és élet*.
- Körlevél a korona és a nemzet gyásza alkalmából (Ferenc Ferdinánd meggyilkolásakor). In: *RSZ* 1914. 418.
- Békesség a földön. In: *PEIL* 1914, 718–719.
- Gyászbeszéd dr. Kálmán János ravatalánál. In: *RSZ* 1914, 848–851.
- Dr. Kenessey Béla püspök jelentéséből. In: *RSZ* 1915, 193–198, 210–214, 225–229, 241–248.
- Gyászbeszéd dr. Baksay Sándor dunamelléki püspök temetésén. In: *PEIL* 1915, 301–303.
- Az Út* (a meginduló folyóirat). In: *RSZ* 1916, 107.
- Gyászbeszéd* (I. Ferenc József halálakor, a Belfarkas utcai templomban). Kv. 1916.
- Háborús húsvét (főpásztori levél katonákhoz). In: *RSZ* 1916, 241–244.
- Püspöki jelentés. In: *RSZ* 1916, 275–279, 294–296, 311–312, 321–325, 337–341, 354–357, 369–374.
- Üdvözlét dr. Boér Elek főgondnokhoz. In: *RSZ* 1916, 289–294.
- Körlevél (a háború évfordulóján). In: *RSZ* 1916, 465–467.
- Körlevél (Erdélyért). In: *RSZ* 1916, 645–646.
- Körlevél (IV. Károly király koronázására). In: *RSZ* 1916, 647–648.
- A keresztyénség eszménye (prédikáció). In: gyűjteményes kötet Kecskeméthy Istvánnal, Ravasz Lászlóval, Révész Imrével és Nagy Károllyal). Kv. 1917.
- Körlevél a reformáció négy százados megünneplése tárgyában. In: *RSZ* 1917, 1–4.
- Körlevél (bátorítás háborús időkben). In: *RSZ* 1917, 157–158.
- A reformáció társadalmi jelentősége. In: *PSZ* 1917, 2–16, 152–173.

Béla Kenessey (1858–1918)

Biography

Béla Kenessey was born in Szeged on the 14th of September 1858 into an ancient Hungarian noble family. His father was a ship master, then captain of the Army in the War of Independence against the Hapsburgs, later Royal Chief Intendent of the railways and sailings, as well as Correspondent of the Hungarian Academy of Sciences. His mother was Ida Perlaky, whose family played an important role in the Evangelical Church in Hungary, providing there Superintendents, Deans and laic magistrates.

Kenessey commenced his studies in Budapest in primary and secondary schools of the Reformed Church. He studied letters from 1877, and then he was a student of Reformed Theology from 1878. He spent the university year 1881/82 in Utrecht, the

Netherlands, but he also went on subsequent study tour to England and Germany. He became lecturer in Theology from the second semester of 1882/83, Associate Minister in Budapest from 1884 and then became extraordinary, then ordinary teacher at the Department of the Hebrew Language, Hermeneutics and Biblical Theology. He was minister Vice Bishop of the Danubian District from 1891, executive of the Nationwide Reformed Church Public Fund from 1892. Called by the Transylvanian Bishop and the District then, he became Director of the Theological Institute in Cluj in 1895, Vice Bishop Notary in 1899 for the District, member of the Convention from 1901. From 1908 he was Bishop of the Transylvanian District of the Reformed Church, and as senior bishop, Chairman of the Convention from 1904.

Summary

His literary work is rich and wide; ever since he became a student in theology, he was part of the church's press, he wrote significant scientific works.

As a public figure, he was a representative of the values of the Hungarian nation, serving for its language and its culture, in the framework of non institutional clubs and associations, and also as policy maker of the church, as Member of the Upper House in the nationwide politics.

As a minister, he deemed preaching and personal spiritual care being of the same importance. His being a minister in the church was astoundingly important for him; in his opinion anyone taking ministry from personal interest or account will undergo the righteous divine jurisdiction.

From 1908 until his death he was Bishop of the Transylvanian District of the Reformed Church. When elected, he got full support and 100% percent of the votes of the General Assembly. He was a person serving public, welfare, he was hard-working scholar with considerable knowledge, responsible, bringing personal sacrifices as a church leader of the Calvinist people in Transylvania.

The most important feature of his episcopacy was inner mission – mission inside the boundaries of the territory, he visited all the churches and institutes of the District.

Dealing with political and sociological issues did not mean for him dealing with daily politics. He was talking about the given historical circumstances, he hoped that the Christianity of the Gospels will lead the society and human contacts to a revival. A deep ethic background is needed to preserve the political, social and economic life, and the ethic background here is and shall be the Gospel. This will be the destiny of Hungarians, this will make the Nation different from others.

Another central issue of his episcopacy was the education of women. Thank to his efforts was a Reformed secondary school for ladies was founded in Cluj. At the opening in September 1919 he couldn't be there, as he died on the 8th of January 1918 after a long-lasting illness.